



ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 81 (12471)

1984 чылдың апрель 5, четверг

1925 чылда үндүзүлгөсүз

Өртөз 3 көп.

КЫШТАГЛААШКЫН: ШИИТИРЛИГ ҮЕ

Республикада мал кыштаглаашкынын шийтирлиг үези ам келген. Бо хүнерде ажил-агыйларның, сүт-бараан фермаларының, хойжу болгаш ички бригадаларының, төсө болгаш чылгы кодоннарының, бүгү ажилышчыларның арасында «Совет Тываның 40 чылыгы» шалыпчы 40 неделя!» деп кыйгырыгың ада-биле социалисттик чарыш улам калбарган. Оң ачызында «Тере-Хөл» болгаш «Совет Тыва» совхозтар малдың хорамчанын эрткен чылдың бо үезиндегидинден элээн ээзжеткен. «Чыраа-Бажы» совхозтун Улуг-Хову болгаш «О. Шыназ» совхозтун Дескен хойжу бригадалары кыштаглаашкынын организастиг эртирип, малдың чаш төлүн четче камгалап ал турар. СЭКП-ниң XXII, СЭНП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтар болгаш Дуржулга станциязы баштайгы кварталда эң-не хой сүтү бүдүрген болгаш күрүнеге сүт садар планнарын дыка азыр күүсеткилген. «Бай-Тал» совхозтан хойжу Таар-оол Сыргыт-оол, «Улуг-Хадан» төсөни Ирген Кызыл-оол, «Сунпак» совхозтун семиртилге шөлүндөн Михаил Неделин бедик көргүзүлгени чедип алган. Чөле ычмаш, кыштың кылын харлыг, чывар-хаттыг болгаш соок үези тургуда, планыг онзаалдарын болгаш социалисттик хүлээлгелерин чедишкенин боттандырган мурнакчы коллективтер болгаш ичкилер ээзшэ эвес. Оларның үлегерин эдерер, дуржулгаларын шийгээдир херек.

Бо кыш мурнуку чылдарыныан элээн соок болган. Ынчалза-даа кыштаглаашкында четпестерин, ылаңгыя хары-салга чок, ажил-агый эвес чоруктары ажаа шамнаан херээ чок. Ындыг турбукче чамдык удуртукчу ажилдакчылар болгаш малчынар боттарының кышка удур сула белеткенгенин, кыштаглаашкынын организастиг чок эртирп турарын агаар-бодуштуң таарымча чок болушунунарныче чууй каап турар. Чимээлээрге, Таңдыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтун Алаак фермазында инек нажазын чангыс каат чуга манза-биле туткан. Ол шаараш нажааның ханазы доштан бүткен, иштинде доң инек өдзэ хорумналы берген, оң кырындан дуглай савак тарадыр чажып каан. Мындагы ажаалданың түңүлүндө совхозта майыстыг бода малдың хорамчаны эрткен чылдың бо үезиндегидинден барыкча үш катап көүдээ. Республиканың бо «көргүзүү» база ээзшэ эвес—эрткен чылдың даңгелден ийи хире катап хой.

Кыштаглаашкында, черле мал ажилында чугула сорулга—малдың чаш төлүн ончаменди камгалап алыры болгаш бүрүң доруктурары. Бо харысалгалыг ажилда амгы үезде мактангылыг дег чедишкенин база чок. Төрүүр хойнуң 61 хуузу апрель бирге чедир төрүпкен. Оон алган 316 муң хураганың 296 муңу дорүгүп турар. Ара салган болгаш өлүг төртүтүнген хураганнар 28 муң ашкан. Наа-Хем райондан өскө районнарың алган хураганы эрткен чылдындан ээзшэ, өлгөн, өлүг төртүтүнгени болгаш ара салганы хей. Ылаңгыя Кызыл, Таңды, Бик-Хем, Өвүр, болгаш Тес-Хем районнара чидирг хей. Мындагы байдал партия, совет, ажил-агый органның дээштиг хемчеглерин дарый алырын негеп турар. Ам бүгү күштү, эртем-техниканың чедишкенин болгаш мурнакчы дуржулгалар малдың нити баш санын болгаш оң чаш төлүн бүрүн камгалаарыңче, оң продуктулуун бедирериче мөөнээри чугула.

Барың таланы районнарың хары эрип калган. Чамдык малчынар «кышдаа төндү, чылыг үе недела» дээр хөөңге алзып, мал чечинерин кам чок чарыгал, хураганын даштыгаа үр тургузуп турар апарган. Ажил-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемчилер болгаш дуржулгалыг малчынар ол хөөңгү хоралың оларга сагындырар ужурул. Кыштаглаашкының эң-не берге болгаш «кара сагыштыг» үези бо дээрзин малдын бүрүңгө угадыр херек.

Республиканың девискээринде часын когурум эгелээн. Кандыг-даа малга, ылаңгыя чаш төлге, ол кончук айылдыг. Ыччангаш малды ыкмыч черге надарары, харындаа кодондан үндүрбейн, сори аазанга сикендирер чогулмалыг. Черле ычмаш, малдың чегирелгезин болгаш ажаалдазын кыштаглаашкынын эрткен үезинден экижидер херек. Ылаңгыя чооку хүнерде хар чаап, чат хадаан болгаш хары хартыг Тес-Хем, Өвүр чергели районнарың малчынарын да болгаш тускай эртемчилеринден кичээнгенин улам улгаттырары негеттинип турар.

Амгы үезде мал бажының хорамчалыг чоруунуң көүдээни болгаш малдың продуктулуг чоруунуң чавызына кыштаглаашкынын чогуур негелдеге чедир чорутулуунда, чегирелгенин, суггарылганын болгаш ажаалданың четпезинде, хей-хей тускай эртемчилериниң сула ажилдап турарында, чамдык малчынарның даанган ажилыңга эрхарысалга чогууда, партия, совет болгаш ажил-агый органның талалындан контролуудуң коошканда дээрзин хыналдар көргүзүп турар. Бо четпестерден түңүлгөдөн үндүрер, совхоз, ферма, бригада болгаш кодон бүрүңгө кыштаглаашкынын чедишкенин эртирериниң дээштиг хемчеглерин алыр болгаш практиктиг ажилды күштелдирер херек.

Кыштаглаашкының бо сөөлгү үе-чадазында бедик харысалгалыг ажилдары, малдың чидирин болдурбазы, оң чаш төлүн бүрүн доруктурары, ам төрүүр 175 муң хойнуң хураганын чидирг чок ажаал алыры — хүнүң чугула сорулганы. Маака холбаштыр чуну кылаа чогуурун? Чүңүң-даа мурунда азыр болгаш арга малдарын эмиздир, чегирелер болгаш ажааларын экижидер чугула. Бүгү малды чылыг сугбиле суггарыңар хүн бүрүнүң кичээнгенин алыр. Хой дугунда аза огуң дарый аштар, аза өктүг черге хой каазабас.

Малдың чаш төлүн менди камгалап алырда, хураганнарны азырларга удур өй-шаанда тарыыр, микроэлементтер биле болгаш минералдыг чегирелгелербиле бүрүн хандырар. Часын когурунда чаш малдын доңарын болгаш челинин азырынын болдурбас талалы-биле шыгыны хемчеглерин алыр.

Кыштаглаашкының ээзшэ-даа болза, эң харысалгалыг болгаш берге үези арткан. Ону организастиг болгаш чедишкенин эртирер дээш социалисттик чарышты улам калбар тылыңар!



Бөгүн «Шы» солун Күш-ажыгы алдар туугун Сүт-Хөл совхозтун Өлөңгү хойжу бригаданын мурнакчы кадрчызы Таан-оол Урүлеевич Ондарын чедишкенин турснаадып көдүргөн. Совет Тываның 40 чылыгыг утуктур хойжунуң алган социалисттик

хүлээлгези эки күүсеттинип турар. Төрүүр 100 хойдан-на 100 хураганын ол менди доруктуруп алган. Т. Ондарын кыштаанда байдал эки, хойнуң чаш хураганнарың-даа күш-дегилеи шымык.

Эрткен 1982—1983 чылда хоочун малдын Таан-оол Урүлеевич төрүүр 100 хойдан-на 103 хураганын камгалап өстүргөн болгаш хойдан-на 1,7 кг дүктү кыргып алгаш совхозтун хойжуларының арасында социалисттик чарыштын тилкечизи болуп, бирги шаңнал — эерлиг айт-биле шаңнаткан.

Мал ажылының продукциязын бүдүрерин көүдөлдөр, малдын баш санын өстүрер дээш социалисттик чарышты мурнакчыларыңа денгезилер!

СӨЗҮ БАДЫККАТТЫНАР

«Совет Тываның 40 чылыгы — шалыпчы 40 неделя» деп күш-ажылыг эелчеге төлөпкү үдүүн кийиштиришкан. «Найрал» совхозтун өшкү кадрчызы Шагдыр Минчиг-оол нитиниң малын ажаалда хайгаралын улам күштелдирген. Эрткен чылдың төрүүр 100 баш өшкүгө онзаалдык кадрчы 141 алайны менди доруктуруп өстүргөн болгаш өшкү кадрчыларының арасында чарыкша тилкечи бооп, чемпион атты чаалап алган.

Амгы үезде мурнакчы малчыны кодондаа төрүүр 309 баш өшкү кышты хур-менди ажимп турар. Оң кыштаа олар-белетирлер Ир-Сайыр деп эерде. Бо хүнерде 40 өшкү төрөз болгаш оларның анайлары онча-менди доруктул өскөн. Шагдыр Минчиг-оол бо чылдың төрүүр 100 баш өшкүгө-не 100 алайны онча камгалап өстүрер болгаш бир баш өшкүгө онзаалдыр 1 килограмм дүктү алыр. 15 тонна сикенин белеткээр планын. Малчының сөзү ажил-херээ-биле бадыккатынар дээрзинге бүзүрөп боор.

Т. НУРСАТ.

МАЛЧЫН АВАШКЫЛАР

Мөңгүн-Тайга районда «Мөгөн-Бүрен» совхозтун мурнакчы хойжуларының бирөөн Хертек Санчы-Доржуева Сагаан мал ажылында үр үезде ажилдап келген. Оң кыштап турары Чарыс сыннарының кадар болгаш мөөстери хой малга кончук таарымчалыг, мыкык оларларалыг.

Хертек Сагаан оң бирги беш чылдың эрткен үшкү, өзөк чылдында чүс баш төрүүр хойга онзаалдыр 101 хураганын доруктурган болгаш бир баш түс чер укасаалдыг хоюндан-на 1 килограмм 330 грамм дүктү кыргып алган.

Ам малчының кодондаа 322 баш хой бар. Олар шүштү семис. Бо хүнерде оң хойларының оолдаашкыны доошуган. Малчын бодуңуң тургалары саймачылар Чечек болгаш Белекпей-биле кады чаш хураганнары онча-менди доруктуруп турар. Авашкылар чаа төртүтүнген хураганнарында чангыс-даа башты хоратпас база үдүр малдың хораш-торуту болдурбас дашыг чедишкенин ажилдап турар. Олар дооштеринаарың өрөспилеге кырмакчылар өрөспил, малдың чамдык азырларын боттары өмнөп ал турарлар.

Хертек Санчы-Доржуева социалисттик чарыкша Марыс-оол Саалы кыйгырган болгаш юбилейг чылда чүс хойга онзаалдыр чүс хураганын, бир хойдан 1 килограмм 600 грамм дүктү кыргып, 3 тонна сикенин келди алды. 15 тонна өдөкти бөлөр болгаш кыштаалың бодуңуң септелгенин боттары күжү-биле кылып алырын хүлээнген.

У.Д. ИРИТ.



«Союз Т-11» корабльдин командири полковник Юрий Васильевич МАЛЫШЕВ

Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавты Юрий Васильевич Малышев 1941 чылдың август 27-де Волгоград областың Николаевск хоорайыңа төртүтүнгөн.

Ол 1968 чылда ужудукчуларын Харьковта дээди увар чуул үчилтештиг дооскан. Оң соонда Шериг-Агаар Күштеринге албан эрткин. «1-ги чергениң шериг ужудукчу» болгаш 3-кү чергениң ужудукчу-шылдакчы» деп мергезилдик.

Юрий Васильевич 1964 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиязының кесингүү.

Ю. В. Малышев космонавтылар отрядыга 1967 чылда кирген.

Юрий Васильевич 1977 чылда Ю. А. Гагарин аттыг шериг-агаар академиязын бот-өөрелдиге-биле дооскан.

Ю. В. Малышев космоска баштайгы ужудушкуну «Союз Т-2» болгаш «Салют-6» станцияга барган экспедицияның командири бооп, 1980 чылда кылган.



«Союз Т-11» корабльдин бортинженери Геннадий Михайлович СТРЕКАЛОВ

Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавты Геннадий Михайлович Стрекалов 1940 чылдың октябрь 28-те Москва областың Мытищи хоорайыңа төртүтүнгөн.

1965 чылда ол Москваның Бауман аттыг дээди техниктиг училищезин дооскан, конструктор бороонуга ажилдап эгелээн. Геннадий Михайлович эгелечин болгаш бедик билгилерин кылдыр бодун көргүзүп, космос аппараттарын чогадып тургузарына болгаш шеңээринге кирип турган.

Г. М. Стрекалов—1972 чылдан бээр Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиязының кежигүү.

Ону космонавтылар отрядыга 1973 чылда кирген. Геннадий Михайлович космоска ийи удаа ужудушкун кылган: баштай — 1980 чылда «Союз Т-3» корабльге база орбитаның «Салют-6» станциязыга болгаш оон соонда—1983 чылдың апрельде «Союз Т-8» корабльге ужуткан.



«Союз Т-11» корабльдин космонавт-шинчилекчизи майор Ракеш ШАРМА

Индия Республиканың хамаатызы Ракеш Шарма 1949 чылдың январь 13-те Патнала хоорайга төртүтүнгөн.

Ол 1966 чылда Камгалалдың национал академиязына кирген. Ракеш Шарма ону дооскан соонда индий Шериг-Агаар Күштеринге албан эрткир эгелээн. Оң соонда алың-агы эснадрильяларга, амгы үеңг самолёттарына ужудуп турган.

Ракеш Шарма ужудукчу - шылдакчыларын курузун дооскан соонда, алың-бүрү хевирлиг самолёттары шеңээринге киришкен.

1982 чылда майор Ракеш Шарма Ю. А. Гагарин аттыг космонавтылар белектер төпге белеткелде эгелээн. Ол «Союз Т» корабльге болгаш орбитаның «Салют» станциязына ужудушкунуңа белектериниң долу курузун эрткен.



«Союз Т-11» корабльдин космонавт-шинчилекчизи майор Ракеш ШАРМА

Индия Республиканың хамаатызы Ракеш Шарма 1949 чылдың январь 13-те Патнала хоорайга төртүтүнгөн.

Ол 1966 чылда Камгалалдың национал академиязына кирген. Ракеш Шарма ону дооскан соонда индий Шериг-Агаар Күштеринге албан эрткир эгелээн. Оң соонда алың-агы эснадрильяларга, амгы үеңг самолёттарына ужудуп турган.

Ракеш Шарма ужудукчу - шылдакчыларын курузун дооскан соонда, алың-бүрү хевирлиг самолёттары шеңээринге киришкен.

1982 чылда майор Ракеш Шарма Ю. А. Гагарин аттыг космонавтылар белектер төпге белеткелде эгелээн. Ол «Союз Т» корабльге болгаш орбитаның «Салют» станциязына ужудушкунуңа белектериниң долу курузун эрткен.

НАЙЫРАЛДЫҢ КОСМОСЧУ БЕДИИ

Совет-индий экипажтың ужудуң үнген черинден репортаж

Совет-индий экипажка сөөлгү айтышкынынар бээр-биле келген инженерлер болгаш эмчилер бүгү он кончук иштинде кызыл-чай чок ажилдаптар. Бөгүн Байконурдан ужудуң үнөр уктурул чуртта аразының он бирги экспедициязынын эртем программалы база-ла, мурундагызы ычмаш, үлүг болгаш космос эртемниң бүгү хевирлерин кырып турар. «Союз Т-11» корабльдин космонавт-шинчилекчизи Ракеш Шарманы бо хүнерде ботжурналды холга тууду алган чораанын болгаш «Космонавт» гостиницаның делгем, чырык өрөлдөргө-даа, оң казах өзү-биле белеткен каан үзүм-чидирип, тайындатын рис чип ортаның-даа көрүп болур турар.

Экипажтарын космодром-на чорутуруң муринуң, Москвага тургаш-ла бис-

тер космонавтылар алдалаан шылдагалары бештерге дужаганын, түңкел комплестинг белеткелди индик чомка эрткиренин билди алган бис. Ынчалза-даа ол шылдагалар ам болурун Р. Шарма хүлээмүрүшкан, биске чугаалаан.

Ракеш Шарма болгаш оң өмнү Равин Малхотра бо хүнге чедир, ийи үнүп шыдаптымас дагыны пышпык бажыңче чүткөз шүдүргү альпинисттер ыкмаш, белеткенип келгенер. Космонавтылар белектер төптүн па-чалыгының оолакчызы увар чуулгач генерал-лейтенанты А. Леонов индий ужудукчуларың Сылдысты хоорайыңа-ла бодун чарык чылда кылган ажилын ийчарда үсөлөп чугаалаан. Чангыс эвес, муң шақта ужудушкуну кылган, сурагалаан ужудукчуларың ачы-хавыязының үзүн даң-

сызы эвес, а оларның ыкмак-макый ажилды болгаш кай-макчыныг кичизинг шынарлары совет космос академиязына оларны хундутилге чедирген. Ону доосканнары, боттарының чурттарының туттары космос орбитаның бедик колдонуучулары: Владимир Реметти болгаш Мирослав Германевский, Зигмунд Пен болгаш Георгий Иванов, Бер-талан Фарнаш болгаш Фан Туанзы, Арнальдо Тамайо Мендести болгаш Югдэрэ-мидий Гуррачаны, Дунит-ру Прунариу болгаш Жан-лу Кретьенин сактып көрө-лөтөр. Олар космоска аны-дуча өзүңүң талалы-биле индий өзүңүңе чурткын болушун күзүңгэн бөгүн космо-дронче дамычканын.

Ийи индий ужудукчу Сылдыстыг хоорайыңа эрткиргени айланы аас-бе-жиктиг үе деп санап турар. Чангыс херекти бүдүрүп турарымыс-биле кады, бистин кызымакый ажилымыс совет-индий найырдалын ту-ган: космостун бедичине кө-дүрөп бед билеп, найырдал-ды өг-бүлө бооп чурттап турган бис — деп, Г. Малхотра, чугаалаан. Юрий Гагариниң Индияга чораш чугаалаан сестери конгүл-ла шын бол-ган. Бирги космонавт индий космонавт-биле кады космос-ка четкен болууза, дыла-ла өөрүүр ийи мендеш, Ин-дияның чоңуңа чугаалаан болгаш. Бөгүн Юрийның хер-дэн оң думалары тургу-чүлөп турар. Экипажты баштайгы шылдакчылары-нын бирөөн Юрий Малы-шев баштап чоруур. Эки-пакты бортинженери Г. Стрекалов космоска ийи удаа ужудушкуну кылган.

Космодромда час шагда-ла дүшкөн. Бөгүн эртенден эгелээш, сонгу чүктен өткүт хат хадып турган, ыччалза-даа хун бодунуң эргезин ал-ган: чер иштинден хек-да-внианын ногаан, чидик баштары көстүп үнүп келг-лээн, теректеринг мочура-ларының часын чуктары кылаайып турар аялалыг. «Космонавт» гостиница-га кирер эйик кырында олу-сат база кичилдеш. «Космо-стун чагырмалы» арына ал-дар!» — деп бикниң каан транспарантыны аскаан.

Индиядан аалчыларын космодром байырагы баула-биле уткуп алган. Индия Республиканың ССРЭ-де эл-чигин С. Нурул Хасан ба-наан индий делегация эки-пакты ужудушкунуңа ула-рыңа-биле келген. Оң сес-та-рында эртемденер. Индия

ШАК-тың төлөкчидер, космос шинчилелерин индий организаацияның удуртукчулары кирип турар. Аалчылары ССРЭ-ниң ЭА-зынын оолакчы президен-тизи академик Котельнико-ва баштаган бөлүк совет эртемденер үдөп келген.

Уш космонавт автобус чапыга чедип келген, күрү-не ромиссиязын дара-гыла мынчаар тода айт-каан: «Совет-индий экипаж ужудушкунга белең!» Оон соонда, ийи пак болганда, черден ракетаны чоотуу бор-дурун үндүргөн отутт бор-дук шарың соонда сонгу-чөөн чүккө шийлүп бар ча-паан шыгы көргөн бис. Со-вет-индий экспедиция агу-т-нынан.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ, СЭТА-ның тускай корр.

БАЙКОНУР космодром.

Ленинчи шаңнама киберби-биле саналдаан



МОСКВА. Совет Эвилелин Улуг театрының балет артизи, СССР-ның улустун артизи Наталья Бесмертнованы (чурукта) сөөгү чылдарда балет шинелеринге рольдарын куусеткени дээш, «Ромео болгаш Джульеттага» Джульетаның, «Алдын чус чылга» Ританың рольдарын ойнааны дээш Ленинчи шаңналга киберби кылдыр саналдаан.

1961 чылда Наталья Бесмертнова Москваның хореография училищезин дооскан

ДУРЖУЛГАЛЫГ БИБЛИОТЕКАРЬ

Эрткен чылдын социалисттик чарыжынын түнүсү-биле Тады районунуң библиотекаларындан Хову-Акс суурда Чечек Хертековна Оюн эртелекчилээ библиотеканың аякылы дээр аякылдыгыларын бирээни болган. Ч. Х. Оюн-биле февраль айда библиотеканың аякылдыкчыларының семинарына танышкан бис. Семинар үезинде-ле ону бодунуң аякылдыгы эни билди, ол дээш сагыш аарып чорутур кижидир дээрин эскерим. Оон соонда директоруус М. Ф. Домарева-биле он дугайында чугаалажымык мынча деп чугаалады. Чечек Хертековна библиотеканы системизациялап чыгып аякылдап турар. Ол дугайындагы специалисттер чылдын оон номчукчулары 5071 экземпляр номун пландап аякыр номчаан. Ол ышкаш 1982 чылга дейнээр 70 номчукчу немешкен. Политиктиг номнар пропагандалаары — библиотеканың кал калың кыялы. Хейниги политиктиг литератураны библиотеканың интиг номчуктуңга номнарын он дөрт хуузу болуп турар. Ч. Х. Оюнунуң библиотеканың хей-интиг политиктиг хушунерин демдегел, стенидлерин, хана солундарын, делгелдерин кылып келген. Ол ышкаш СЭКП-ини XXVI съездинин болгаш оон соондагы СЭКП-ТН-ны Пленумдарынын шийтпигин амыдыралга боттандырал талашы-биле лекция, беседалар эртип турган. Оларны көөй кезин «Он бирги беш чыл — куш-ажаалдык болгаш тайбышын беш чыл». «Сагыла-чуруму бичимсиздери — хушун негелдери». «Ажылчыны минутаны кампа» дээш чикетки темаларга эртип турган. Ч. Х. Оюн ылаңгыла чуртшинчилел литератураның пропагандалаарынче кичээнгенин угаандырып келген.

ЧУРУКТАР — ХЕРЕЧИЛЕР

Латвияда сураглыг төөгүч болгаш этнограф Иоганн Кристоф Броцең (1742—1823 чылдарда чурттап чорган) 10 томнуг чымыды чогаалдарының баштайгы томунда он сес чус чылдын томунда болгаш он тос чус чылдын этезинде «Рига хоорайның архитектура талашы-биле тураскаалдыг турданын, койкалар болгаш адамдар чурттап тургулаан бажычарыны чуруктарга көргүзүп, тайылбырлап бижип турар.

Язы-буру момуурулуг болгаш националдыг кижилерин ол үедтег ийке-хей-биле чурт көргүсөөни база солуп. Автор далай кылым момууларын, чурумалдыг чөдөрлери база чурван.

Виттенберг болгаш Лейпциг университеттеринин

анжык философия доктору Иоганн Кристоф Броце 1768 чылда Ригата чедип келген болгаш хей чыл иштинде аана лицей башкылап, ректорлап аякылдап, Лифляндияга, Курляндияга, Эстляндияга аян-чоруктар кылып, мында хоорайларын өвүр-хенерин, чуртанчы чонун аякыл, амыдыралыг аякыл-чаңчылдарын хандыр шийчел өөрөшп көрүп, делгелдей тайылбырлап бижээн.

Броцеңни арттырган хол-биле бижээн 100 ажыг томнарын Литва СССР-нин Эртемдер академиязының библиотеканында кадалап турар болгаш ол төөгү болгаш эртем-билит талашы-биле улуг ужуру-дузалыг.

Виттенберг болгаш Лейпциг университеттеринин

667000. Кызыл. Шетиники болгаш Кравченко кудумчуу бажың № 3. Телефоннары: Редакторун 2-24-63, редакторун оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттын 2-23-35, партияны амыдырал болгаш улуттук кидистеринин 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузу кидистеринин 2-37-13, чаага кидизинин 2-41-27, информация кидизинин 2-20-60, култура кидизинин 2-23-54, кедээ аякыл-агы кидизинин 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияны 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонча долгаар.

ЧАА ҮНДҮРҮЛГЕ САНЫНДА...

«Улуг-Хем» чечен-чогаал алыманханың № 54 болгаш 55 үндүрүлгелеринде проза чогаалдарының чамдыктарып сайгарып көөр бодадыг мен. Тываның улустун чогаалчызы С. А. Сарыг-оолдун «Алдан дургун» деп романындан эгелер номчукчуларын кичээнгей, сонуургалын мошкатпайн келген. Автор ук үениң тыныжын, чонун амыдырал чуртталга, күзө-чүктүлүг дигризи чурт көргүсөө. Сөөлү 54 дугаар алыманхата «Байысаалага белеткел» деп ате парлаттып чамдык эгелерден-да атык каракка көскү чурумалдыг бижиттинген. Мында чогаалдын-да, аныг демиселин-даа дүшкүрүлүг үези болуп, ноя-дүжүмметтерин, байларын, ландыг-кандыг арыг эвес аргалар-биле бай, хээли ап, онаалдага эт-малды хавырып ап турганы толарап, алданнарга удуз канчаар хол-нүгүл шам-мелер кылып турганы илереп турар. Ону автор психологту тодазы-биле байысаалага үезинде сойлап, чурт көргүзүп турар. Ол мынакш Хемчиктин эрге-чагырга туткан ноя, дүжүмметтер эриндел-шаамакчаларын кайы хамаан чокал хоолуну «ужурудан хажыдып турганы» база бидилчип турар. Бичалла-даа «класстарыг аныга суд, чааа демей-ле, эрге-дүжүмалдыг, эт-хорелдигерин талашында апарыны» база атыр тода көргүсөө. Бо эгелер номчукчуны сенил-сагыш хайыктырып, доол-дурт кээр күштү, солун, чогаалчы он үениң социал бажыктерин дил-доман, аажы-чачып, улустун аас чогаалыг кылыгы элбээ-биле көчүмчүлүг аякылдап, ук эгелериниң ук-уула-а. Ук эгелериниң ук-уула-а. Ук эгелериниң ук-уула-а.



1966—1967 чылдарда төрүттүнген аныктар аразында самбо хушкеш республиканың хууда бирги чери дээш ажык маргылдаа «Херел» спорт залында эрткен медалда доозулган Анаа Овур, Чоюн-Хемчик, Эрзин, Тес-Хем, Каа-Хем, Сүт-Хөл, Бай-Тайга районнары болгаш Кызыл хоорайның анык мөгелери киришкенер.

Ийн хун үргүлчүлөөн маргылдааның түнүсүнде Мерген Дандай-оол (Өвүр), Хүлер-оол Сат, Артур Ондар, Уран-оол Ондар, (Сүт-Хөл), Шолбан Монгуш, Хүлер-оол Монгуш (Өвүр), Геннадий Мартымяков, Андрей Юдин (Кызыл) оол-тус-тус деңизлерге тилкесилер болганнар.

Сибирь зоназының бирги чери дээш Омск хоорайга болуп маргылдааже ол самбистер национал хевирлерге РСФСР-иниң спорт мастери Д. Ооржактын удуртулазы-биле чорупкан.

ЧУРУКТА: самбога маргылдаа үезинде.

СОУУРГАКТАРГА ИЗИГ БУС МЕТАЛЛГА БАЗА АЖЫКТЫГ

Иинг бус чүгле кижилерин кадыктыг дузалыг эвес, база ол ышкаш металлды бажыктыгарында база дузалыг дээрин Харьковта дээр мир-орук транспортуңуң инженерлер институтунун эртемдерини аяктыкан. Ол тепловоз шимчедикчилерин кезектерин бажыктыгар чаа арганы тышкан.

Ак-кызыл кылдыр хайнып турган шойну тускай херексел дузазы-биле ийн буска

Кравченко кудумчуу бажың № 3. Телефоннары: Редакторун 2-24-63, редакторун оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттын 2-23-35, партияны амыдырал болгаш улуттук кидистеринин 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузу кидистеринин 2-37-13, чаага кидизинин 2-41-27, информация кидизинин 2-20-60, култура кидизинин 2-23-54, кедээ аякыл-агы кидизинин 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияны 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонча долгаар.

«Төтөгелдериниң кичээни» деп: Кузлар Оргуна «Салдап чорутуу шаапа» деп бодус, анымыр темизинге бижиттинген болуп чечен чугааларын: Александр Даржанын көргөн-чир салым-чаланыг болган бир ие ие ие болгаш оон огулунуң аас-кежини, амыдырал — чуртталгазынын дугайында чидиг психологту болгаш сюжет-тургузулуг «Иинг хушнер» деп тоо-жугулаан ууңдуну, Хөвө-мөй Ойду-оолдун «Тайга-таңды кижилери» деп ийини аныг дугайында чурмалыг база номчуп танышар бис. Кезик-оол Тулуштуң «Мээң хоораймы — мээң аалым» деп бүгү-эвилел чергелеш шалыкты тууду — Чаа Шага-Арыгын интернационалч эп-найралдыг кижилериниң дугайында ийн бичи чурмалыг болгаш өскө-де-да публицисттик чүдүлгелер, критика библиографияны, мезелерин номчукчулар 54—55 дугаар алыманхтардан сонугурап номчуулар.

Мында өскөтериниң шийтпиг анык автор бажың Саага Хеймер-оолду 54-кү алыманхата «Шууган» деп уран-чечен өсериниң ояла-ла демдегелесеп турар мен. Бо бодула-ла эин бижиттинген уран-чечен өскө. Мен ону хары-даа чогаалчыларга болгаш журналистерге «уран-чечен өскө бижириниң үзүлгө-чизээ» бодур, шак бо анык автордан өскө-ренер» деп кыйгырыскап турар мен. Очеркти номчурга солун, номчуттунур, чурмалдыг. Очеркти маадары Хунааның сак-тышкыныры кылдыр оон амыдыралының эне солун, онагай талашыны чурт көргүзүп шыдаан. Чурмал бурунч номчут дээштик деңизге, метафора, яриг-гачының

СПОРТ. БИРГИ ЧЕР ДЭЭШ

Шыдыраага Бай-Тайга районунуң бирги чери дээш маргылдаа Тээли суурга болган, Анаа районунуң он бир шилдиге шыдыраачылары киришкенер.

Шыдыраага Самагалдай суурун бирги чери дээш бажың маргылдаа районунуң Култура бажыңына чорутула чаа болган. Анаа районунуң

ЧАРЛАПДАР

Бни-Хеминиң «Өөк», Каа-Хеминиң «Красное знамя», «Улуг Октябрь», «Енисей», «Бурунгаар», «Совет Тыва», Кызыл районунуң «Тиле-тес», «Шамбалыг», «Кара-Хаа», Таңдының «Коммунисттериниң херели», С. К. То-на аттыг совхозтары Бай-Тайга, Барыны-Хемчик, Өвүр, Чоюн-Хемчик, Сүт-Хөл болгаш Улуг-Хем районнардан хойкулары, механизаторлары, ийне-кадарчылары аякылдап чедип кезир-биле чалал турарын Тыва АССР-иниң Куш-ажыл талашы-биле куруне комитет дыйнадып тур. Айткан совхозтарга өг-бүлелер-биле кады аякылдап чедип кээр кижилерге Тыва АССР-иниң Куш-ажыл талашы-биле мүркөмөдөл ханы угда аша пособиезын тыпсыр. Оларны аякылга хүдээп

Садып алыкчыларның кичээнгейинге

1984 чылдан эгелээш, чылда ийн катеп—февраль-апрельде болгаш август-октябрьда сезонугу үелериниң бараанынын бүгү чурттуң деңизкээрине чойга калба-биле садыгларын паралага дамчыштыр чарлаан болгаш Дааранылга болгаш трикотаж кылыгыларын, эр болгаш херээжен улустун, бичи уругларын бөрттерин чикеткен бугаар хамаатылар садып ап болур.

Ук барааныны садып алыры чойга ажыктыг болуп, өг-бүлелерине немелдей садып алыкчыларын кичирип алыры чикеткен чок. Ол барааныны ышчар садыглары чурттуң экономиказына база ажыктыг болуп барган садыглары дүргөдөр, оларын ассортименттин шалкып наартыган садыг калбар. Кызылдын улуттук бараанының «Саян» үнпери, № 5 «Детский мир», № 16 (Кечил-оол кудумчуу, 63), № 13 (Первомайск деп автобус доктар черин, чогулда), № 19 (сайгарыла баазыңче баар эрги орукта Жыл-поселок деп алаан районда), № 22 (Улуг-Хеминиң он талашы эринде), магазинер хеп аймаан, трикотажы, бөрттерин, дүктен кылган аржыкчаларын сезон аайы-биле садып эгелээш, Ол бараанынын эртериниң 40 хуу чедир чикеткен. Ук кылыгыларын ышчары эки, а язы-буру чылдагаанар-биле кышкы сезон үезинде сайгар-тымаан болуп турар. Хергелээш барааныны садып алырыңе силерин чалал тур бис, эртин садып алыкчылар.

Устүнде айткан магазинер бо чылдын апрель 1-дел эгелээш, воскресеньелер хушунеринде бичи эртингиңиң 10 шактан кезээкиңиң 18 шакта чедир аякылдап турар. Дүштени чикетинге үезинде часар 14-тен 15 шакта чедир болур.

Кызылдын улуттук бараанының САДЫГЫ.

дөзгелден аныг доктаамал рубрикалар барып чон, Уругларга «Сыдыкчыгаш» деп булун харын үнүп турары эки. Кижиле бодаарга «Критика болгаш библиография» деп рубрика үргүлчү турар эин болу деп. Чүте дээрге чогаалдарын интиг болгаш жанрлар аайы-биле доңчуларын, чыл, квартал түнүсчелерин, чогаалчыларын чогаалчыны аякыл-кичи дугайында чүдүлгелерин, чаа чогаалдар, дугайында дарын сайгарылганы критиктер барып кылбайн турар. Сөөлү алыманхата А. К. Калзаның «Тыва либература аныг үезе» деп чүдүлү харын проза чогаалың, романы жанрының сөөлү үезе тыва литературда сайгарылган объектив-ти-биле сайгарып анализ-ээн эки чүдү болган. А өскө жанрлар? Өскө критиктер чүпү бижээн? Рецензия, үнүсчелерин алаан ачы-агы авторларын чырыкче үнүсчелер чогаалдары болгаш интиг чымыдылар улам-на көвүдөн турар. Ийн-чанаш алыманханың редколлегиязы бо рубриканы доктаамал бодуруп, критиктер-биле ажыл чорудаары багай организастап турар. Алыманханың номчукчуларын сонугурап, үнүсчелерин шүүт организаста-байн турарында, чогаалчылар-биле номчукчулар аразыны чугаалажымык конук номчак. Чогаалдары күлө номчукчуларга бижип турар. А номчукчулар эи кол, эи чүдүлү критиктер ол. Ийн-чанаш оларын тус чогаалдарга сонугурап, үнүсчелерин алыманханы азын-агы доктаамал эвес-даа бол, оода мында-хаа чыры-дып турары күзүңгич.

МОСКВАДАН

8.00 — Эртемни гимнастия 8.15 — Документалдыг телефильм. 8.35—9.35 — А. Фадеев. «Анык гвардия». 7-ти класс. 9.05:12.50 — Испан дыл. 10.05 — Бистил садык. 10.35:11.40 — В. Н. Ленин Л. Н. Толстой дугайында. 9-ку класс. 11.05 — ПТУ-да чүт чүтүгө база канчаар өөрдип турары. 12.10 — Төгү. 5-ти класс. Эрте-бурун Ринини културалык болгаш эртем. 13.10 — М. Столыма. Чогаалдарынын азын-агы. 13.55 — Бодунуң хөлөгэинден дүргөн. Тайылдыг бижиктиг уран-чечен фильм. 15.25 — Телемелдээр. 15.30 — 18.00 — Часпар. 18.00 — Телемелдээр.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Уругларга фильм. 18.30 — Кызылдын 1-ти профессионализмин бот-тывыгын артистериниң кичээни. 18.45 — Телемелдээр. 19.20 — «Аян төвү». 19.50 — Телемелдээр.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг уду-нар, чаштар!», 20.15 — «Өдү-нүктүрүн арын-нуурун», 21.00 — «Ев». 21.35 — «Улуг часпар» деп уран-чечен телемелдээр 4-ку сериязы. 22.40 — Делегетин улустарынын уран чогаалыг-лары. (Индия). 23.10 — Киножурнал. 23.20—00.50 — Хонкейге СССР чемпионна. «Торпедо» — «Спартак».

СССР-иниң составында Тываның кичээни киргенден бээр 40 чылдан тураскааткан улусуң театрларын болгаш ший коллективтериниң республика курулгезин улус чогаалчыларын эртем-методик республика төвү ВЛКСМ обком-биле болгаш Бүгү-россияны театр интигелерин Тыва салбыры-биле кады эрттирер деп турар.

Республика көрүлдөөн апрель 7—8-те эртингиңиң 8 шакта хөгжүм-шин театрыга эгелээр.

Театр уран чүдүлүгүн бүгү сонугурактарын чалал турар. Залче кирери хостуг.

Секретарь - машина кичилар курстарыга өөренип күүзөнерин ДОСААФ-тың Кызылда техниктиг школазы чалал турар. 8—10 класс билигил кижилерин курстарга хүдээп алыр. Өөрткени дээш төлөвир 65 рубль. А. В. С. Д категория чылаачыларын белемдээр курстарга өөренип күүзөнерин база чалал турар. Кызылалар 1984 чылдын апрель 12-де эгелээр.

Шооланың адреси: Кызыл хоорай. Интернационал кудумчуу. Бажың 49, телефону 2-25-28.

Надежда Эпирипкенова Оюнга 1983 чылдын февраль 26-да тыыскал ДТ-1 сериялыг № 282781 диплом чиккен, ычанааш ону күш чок деп санаар.

оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттын 2-23-35, партияны амыдырал болгаш улуттук кидистеринин 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузу кидистеринин 2-37-13, чаага кидизинин 2-41-27, информация кидизинин 2-20-60, култура кидизинин 2-23-54, кедээ аякыл-агы кидизинин 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияны 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75 телефонча долгаар.

Солун неделада 6 катан үнер.

Чамр № 2093.

ТС—00890.